

se tak děje, jsou různé. Podstatnou roli může hrát i nedostatečné povědomí učitelů o tom, jak by taková opora mohla v případě čtení v odborných předmětech vypadat.

Zahraniční zdroje zaměřené na metodickou pomoc učitelům při rozvíjení čtenářské gramotnosti dospívajících žáků věnují nejčastěji pozornost scaffoldingu v podobě modelování (přemýšlení nahlas), kladení otázek (žáci se učí klást otázky k odbornému textu) a grafických organizérů a jiných vizuálních pomůcek (orientace v různých typech struktury odborného textu, záznam informací a myšlenek vhodný pro multimodální či nelineární texty, pro práci s více texty apod.). U žáků středních škol s nízkou úrovní čtenářských dovedností se tyto tři typy opor jeví jako stěžejní.

Dále je doporučováno zapojovat prvky kooperativní výuky (žáci čtou texty společně, navzájem si sdílejí, jak rozumí obsahu, a jsou podněcováni k objasňování svých postupů a interpretací textu, což mimo jiné umožní slabším žákům vidět, jak pracují ti, kterým porozumění dělá menší potíže). Osvědčují se také ukázky požadovaného výstupu, rozdělení úkolů do dílčích kroků, práce s klíčovými a signálními slovy, objasňování náročných slov, poskytování nápovědy žákům, podpůrné pracovní listy, různé formy sdílení a v neposlední řadě individuální podpora učitele.¹¹³

Směrem k učitelům ale asi nejdůležitější v kontextu poskytování efektivní opory žákům zaznívá nezbytnost uvažovat metakognitivně, tedy porozumět tomu, jak sami při práci s texty přemýšlí. Pokud učitel rozumí svému čtení a myšlení, je schopen lépe zprostředkovat postupy potřebné pro rozvoj čtenářské gramotnosti a kompetencí k učení svým žákům.

5.6 ROZVOJ ČTENÁŘSKÉ GRAMOTNOSTI U ŽÁKŮ NA SOŠ a SOU

Ve třídách středních odborných škol a učilišť se často nachází žáci, kteří nemají vyšší vzdělávací ambice nebo předpoklady ke studiu maturitních oborů. Mnohdy pochází ze sociálně slabých rodin a v našem případě se jedná i o žáky se specifickými vzdělávacími potřebami. Všechna kritéria výběru žáků se pak odráží v jejich výchově, vzdělávání a v neposlední řadě i v čtenářské gramotnosti. Žáci se potýkají s nízkou úrovní slovní zásoby, nezvládnutou technikou čtení či slabým porozuměním textu. Rozvoj čtenářské gramotnosti je tak u těchto žáků velmi náročný. Chybí jim praktické zkušenosti a především motivace, přesto se však s vhodným výběrem učebního materiálu, pedagogických přístupů, metod a znalostí učitele dá dojít k dílčím čtenářským úspěchům. Nespornou výhodou je nízký počet žáků ve třídách, a učitel tak má prostor pracovat s žáky více individuálně.

5.6.1 Kritéria pro úspěšný rozvoj v oblasti čtenářské gramotnosti

Kontakt s žákem

Kontakt s žákem je pro mě velmi podstatné kritérium. Na jeho základě mohu provést další přípravy v oblasti motivace, výběru textu či metod práce. Na začátku školního roku se tak v úvodních hodinách věnuji seznámení s žáky. Hovoříme spolu o jejich zájmech a rodině. Př.: *Představ se mi ve třech větách.* (I taková otázka může žákům činit potíže. Netuší, jaké informace jsou podstatné, nebo co o sobě říci, přesto je důležité dát jim prostor, pomoci najít vhodné slovo a pocítit možnost a schopnost vyjádřit se. Žáci také oceňují učitelův zájem o ně.) Konverzaci se snažím rozvíjet dalšími otázkami, například o četbě. Získávám tak cenné informace ve dvou rovinách. Tou první jsou sdělení o žákovi samotném, jeho zájmech, rodině a tou druhou jsou jeho řečové schopnosti, rozsah slovní zásoby, případně čtenářské preference. Bližší poznání žáků a jejich potřeb je užitečné pro další pedagogické působení. (Př.: Jsou žáci, kteří zpočátku na otázky odpovídají jedním slovem. Mým cílem bude, aby do budoucna odpovídali celou větou, u jiných žáků budu mít vyšší cíle).

Příprava učitele

Motivaci, soustředěnost žáků a klid ve vyučovací hodině vnímám jako zásadní, pokud s žáky pracuji na rozvoji čtenářské gramotnosti. Všechny tyto složky závisí na připravenosti učitele. Příprava učitele by měla být postavena na teoretické přípravě (volba zajímavé četby přiměřená úrovni žáků, výběr žánru, vhodného textu, příprava textů různých náročností, příprava otázek a námětů k diskusi). Druhým aspektem přípravy je praktická příprava pro práci s konkrétní třídou či žákem. Příprava musí být „šita na míru“.

Žáci mají značný problém se soustředěním, proto je klíčové, aby byl v hodinách na četbu skutečně klid. Žáci nesmí mít prostor k tomu, aby se po dočtení nudili, případně rušili ostatní žáky. Pro tyto případy mám v oblíbené užívání poznámkového papíru. Je-li někdo s úkolem hotov, dostane další otázku, úkol či námět k diskusi, aby nevyrušoval

¹¹³ Whitcroft, L. (2018). *Zahraniční trendy ve výuce čtenářských strategií a jejich možná aplikace v českém prostředí*. Disertační práce. Pedagogická fakulta. Univerzita Karlova. Praha.